

KLIMAKUTT I KOMMUNEN

HÅNDBOK FOR LOKALT KLIMAARBEID

Norges
Naturvernforbund

KLIMA

Klimagasser, klimagassutslipp, klimaendringer, klimatoppmøte, klimaplaner, klimakommuner. Klima er i vinden.

Klimatrusselfen er ikke bare verdens største miljøproblem. Ifølge FNs miljøprogram klarer vi ikke å løse andre problemer som sult og fattigdom, uten å løse klimaproblemet.

Klimautfordringen er global, men løsningene finnes lokalt. Derfor har det stor betydning hva slags klimapolitikk som føres i hver enkelt kommune.

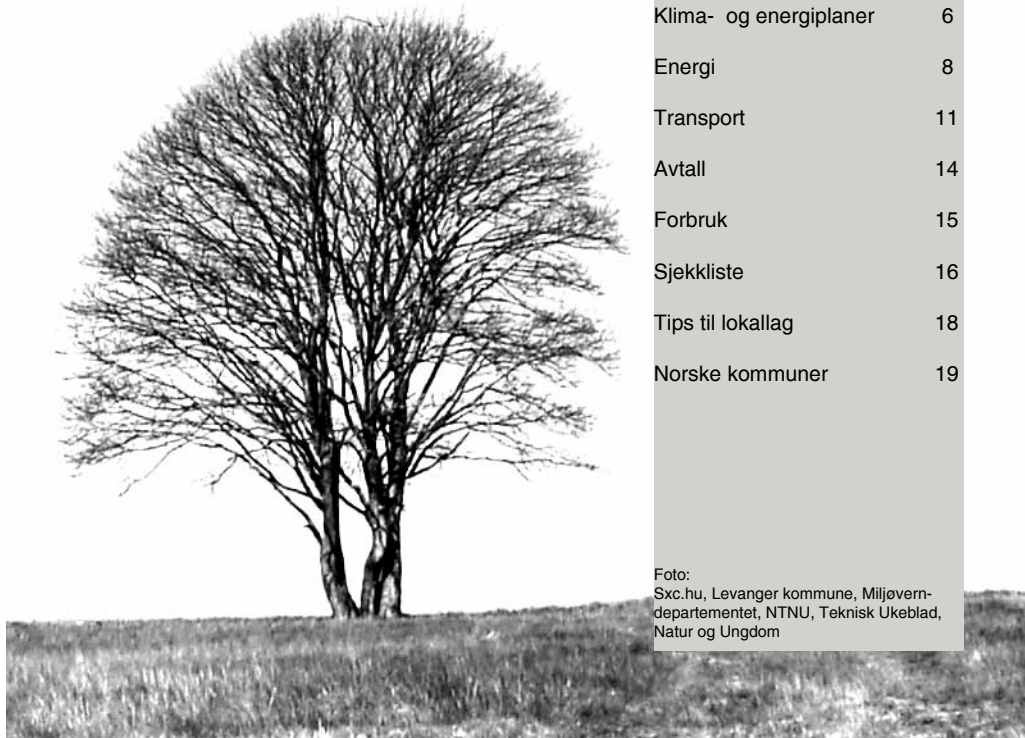
Og derfor er Naturvernforbundets lokallag viktige. Med alle våre lokallag har vi en unik sjanse til å presse norske kommuner til å ta ansvar i klimakampen.

Dette heftet skal være en hjelpende hånd til Naturvernforbundets lokallag som arbeider med energi- og klimaspørsmål. Det gis en innføring i det arbeidet som foregår på klimaområdet i norske kommuner, og det gis råd til hva kommuner bør gjøre og hvordan Naturvernforbundets lokallag kan bidra til at miljøvennlige løsninger velges og iverksettes lokalt.

INNHOLD

Kommuner og klima	3
Mange initiativ	4
Klima- og energiplaner	6
Energi	8
Transport	11
Avtall	14
Forbruk	15
Sjekkliste	16
Tips til lokallag	18
Norske kommuner	19

Foto:
Sxc.hu, Levanger kommune, Miljøvern-
departementet, NTNU, Teknisk Ukeblad,
Natur og Ungdom

KOMMUNER OG KLIMA

Klimagassutslippene fra norske kommuner i 2007 beregnes å være 37,8 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. I perioden 1991-2007 har klimagassutslippene økt i fire av fem norske kommuner. Kommunenes utslipp var hele 20 prosent høyere i 2007 enn i 1991 (tall fra SSB). Utslippene varierer mye fra kommune til kommune. Det skyldes flere grunner, men det er tydelig at kommunepolitikere selv kan påvirke hvordan kommunenes utslipp utvikler seg.

På samme måte som verden trenger land som viser vei i kampen mot klimaendringer, trenger Norge kommuner som viser vei for andre.

Veitrafikken er verstingen

For de fleste kommunene er veitrafikken den klart største utslippskilden. Totalt sett står veitrafikken for over 1/5 av kommunenes utslipp. Fra 1991-2007 har utslippene fra veitrafikken økt i 97 prosent

av kommunene. I Oslo var veitrafikken alene ansvarlig for over halvparten av utslippene av klimagasser. I arealplanen gjør kommunene valg som på lang sikt vil redusere eller øke behovet for biltransport i kommunen. Et av kommunens viktigste klimatiltak er å legge til rette for redusert transportbehov.

Lavenergi er løsningen

Energieffektivisering er ifølge både FNs klimapanel (IPCC) og Det internasjonale energibyrået (IEA) det tiltaket som raskest og mest kostnadseffektivt gir oss de største utslippsreduksjonene av klimagasser. Ved å redusere energibehovet i bygg frigjøres det energi som f.eks kan brukes til å elektrifisere sokkelen og bilparken og dermed redusere klimautslippene. I tillegg blir det mindre belastning på naturen gjennom produksjon av energi.

og byggeprosjekter i Oslo og Drammen som både arkitektonisk og miljømessig kan være forbilder for fremtidens bygg og byutvikling. By- og boligutstillingen skal bidra til å realisere forbildeprosjekter på en klimanøytral arkitektur

Uværet kommer

I tillegg til utslippsreducerende tiltak må kommunene i framtiden tilrettelegge for klimaendringene vi kommer til å oppleve. Selv om vi reduserer klimautslippene nå, vil været bli villere. Økt skredfare, flom og nedbør vil kunne ha stor innvirkning på kommunenes arealplaner og plikt til risiko- og sårbarhetsanalyser slik det står i den nye plan- og bygningssloven.

Vi mangler ikke begrunnelse for å handle nå, eller løsningene for å lykkes. Det vi mangler er ambisiøse og fremtidsrettede politikere som går foran og viser vei. Aktive fylkes- og lokallag i Naturvernforbundet kan sørge for at kommunene tar klimaproblemet på alvor.

ET GODT EKSEMPEL

Forbildeprosjekter i Drammen og Oslo

By- og boligutstillingen 2009-2018 er et prosjekt hvor det i løpet av 10 år skal gjennomføres konkrete planleggings-

og byutvikling som gjør Oslo, Drammen og Norge til et utstillingsvindu nasjonalt og internasjonalt.

Les mer: <http://www.arkitektur.no/?nid=177450>

MANGE INITIATIV

Det finnes en rekke ulike initiativ for utslippskutt i kommunene. Her går vi gjennom noen av de viktigste.

Framtidens Byer

De 13 største byene i Norge er samlet i Framtidens byer og skal fram til 2014 samarbeide med staten om klimakutt. I Norge bor opp mot 80 prosent av befolkningen i byer og tettsteder. Samarbeidet kan gjennom sin størrelse ha stor betydning for utslippsreduksjoner.

De 13 byene er Oslo, Bærum, Drammen, Sarpsborg, Fredrikstad, Porsgrunn, Skien, Kristiansand, Sandnes, Stavanger,

Bergen, Trondheim og Tromsø.

Arbeidet gjennom Framtidens byer er organisert i fire arbeidsgrupper: areal og transport, forbruk og avfall, energi i bygg og klimatilpasning. Hver kommune har en egen kontaktperson for hvert av disse områdene.

Alle kommunene har også sendt inn sine forslag til handlingsplaner for hvordan de vil redusere sine klimagassutslipp. Disse handlingsplanene er beregnet å kunne

gi utslippsreduksjoner på 24 prosent innen 2020.

Les mer:
www.framtidensbyer.no

Enovas støtteprogram for kommuner

Enova gir støtte til kommuner som vil utarbeide klima- og energiplaner, og gjennomfører kurs for kommuneansatte.

Enova har også oversikt over hvilke kommuner som har klima- og energiplaner.

Les mer:
www.enova.no/kommune

Livskraftige kommuner

Miljøverndepartementet og KS har inngått en samarbeidsavtale for å styrke miljø- og samfunnsutviklingen i kommunene fram til 2011. Programmet er et tilbud til kommunene om å delta i arbeid med miljø- og samfunnsutvikling i nettverk med andre kommuner. Formålet med programmet er å løfte det lokale miljøarbeidet og styrke kommunenes miljøkompetanse.

130 kommuner arbeider med klima- og

energispørsmål i dette nettverket.

Les mer:
www.livskraftigekommuner.no

Grønne energikommuner

Programmet er en samarbeidsavtale mellom KS og regjeringen ved Kommunal- og regionaldepartementet, Olje- og energidepartementet og Miljøverndepartementet med prosjektperiode fra 2007 til 2010. Dette er en tilleggsavtale til programmet Livskraftige kommuner.

Arbeidet i programmet består først og fremst av erfaringsutveksling gjennom regionale nettverk. 21 kommuner og en fylkeskommune deltar. Disse er: Bardu, Målselv, Sørreisa, Lenvik, Narvik, Trondheim, Rennebu, Tingvoll, Sunndal, Elverum, Trysil, Åmot, Stor-Elvdal, Engerdal, Lunner, Gran, Jevnaker, Lier, Re, Ringerike, Ås og Oppland fylkeskommune.

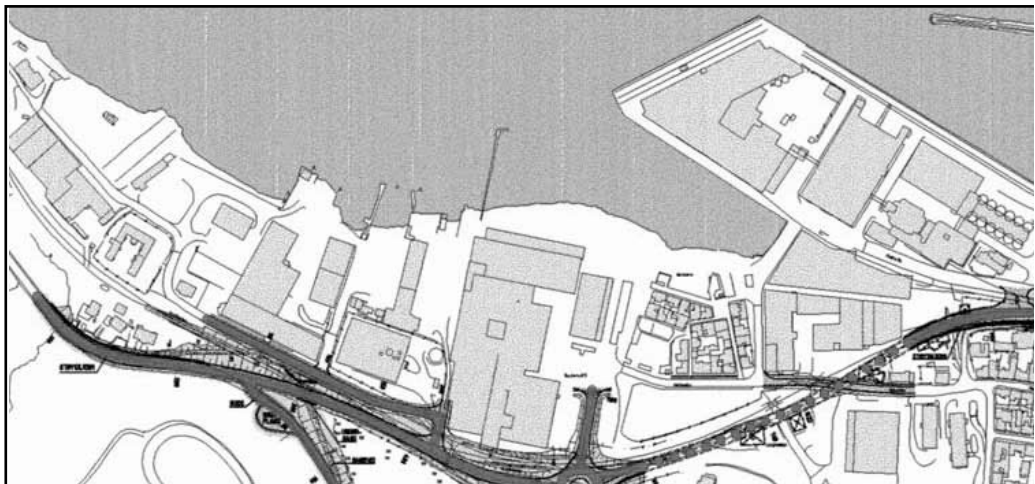
ET GODT EKSEMPEL

Oslo kommune

Oslo kommune har vedtatt å redusere utslippene med 50 prosent innen 2030, sammenliknet med 1991-nivå. Oslo ligger foreløpig ikke særlig godt an til å nå dette målet, men har satt i gang en ambisiøs plan for utfasing av oljefyring. I løpet av 2011 skal all kommunal oljefyring opphøre. I tillegg skal all fossil oppvarming i Oslo være faset ut innen 2020.

For å sikre utfasing av oljefyring har kommunen kartlagt alle kommunale anlegg med oljefyring. Private med oljefyr kan søke støtte for opp til halvparten av hva det koster å erstatte denne med miljøvennlige alternativer.

Les mer:
enoketaten.oslo.kommune.no

KLIMA- OG ENERGIPLANER

Alle kommuner skal ha en klima- og energiplan. En slik plan er for mange kommuner et viktig første steg mot klimakutt.

Kommunale klima- og energiplaner er hjemlet i plan- og bygningsloven. Miljøverndepartementet arbeider med en statlig retningslinje for utformingen av slike planer. Målet er at alle kommuner skal ha en klima- og energiplan innen 1. juli 2010.

I den statlige retningslinjen foreslås det at "Kommunene skal i sin kommuneplan eller i egen kommunedelplan innarbeide tiltak og virkemidler for å redusere utslipp av klimagasser og sikre miljøvennlig energiomlegging i tråd med denne retningslinjen".

I retningslinjen stilles det krav til hva planen skal inneholde:

a) Informasjon om utslipp i kommunen fordelt på kilder/

sektorer.

b) Informasjon om energisystem, energiforsyning og forbruk av energi i kommunen, herunder tilgang på miljøvennlige energiressurser.

c) Framskrivning av utslippene i kommunen om det ikke gjennomføres nye tiltak, forventet etterspørsel etter energi og forventet ny energiproduksjon. Framskrivningsperioden skal være minst ti år.

d) Ambisiøse mål for utslippsreduksjoner i forhold til framskrivningene.

e) Tiltak og virkemidler for reduksjon av klimagassutslipp og miljøvennlig energiomlegging. Tiltakene/virkemidlene skal i størst mulig grad være koplet til oppnåelse av de målene som er satt av kommunen.

f) Utredning av virkemidler som tenkes benyttet for å nå målingene.

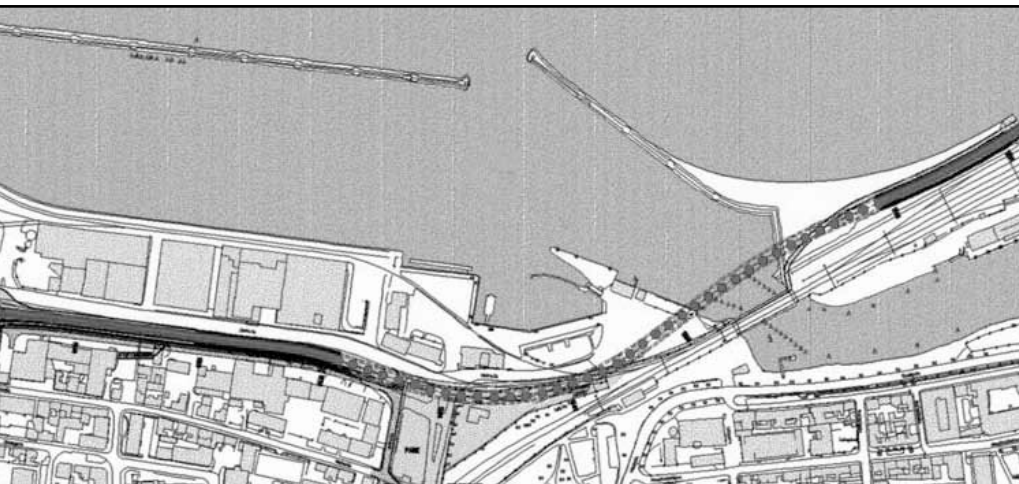
g) Handlingsprogram med en tydelig ansvarfordeling for oppfølging av klima- og energiplanene.

Kommuner kan søke Enova om støtte til utarbeidelsen av en klima- og energiplan. For Naturvernforbundets lokallag er det viktig å sørge for at slike planer blir så bra som mulig, og at de følges opp med handling.

Hva er et godt kommunalt klimamål?

Utslippene av klimagasser må reduseres så mye som mulig, så raskt som mulig.

Det finnes i dag ingen nye tiltak for utslippsreduksjoner på norsk sokkel. Dermed må

utslippsreduksjonene våre tas på fastlandet og dermed fordelt på landets kommuner.

Naturvernforbundet krever at de nasjonale utslippene reduseres med 40 prosent innen 2020, sammenliknet med 1990-nivå. Med bakgrunn i dette bør en kommune redusere sine utslipp med minst 40 prosent innen 2020.

Det er store forskjeller blant kommunene. Kommuner med store motorveier, flyplasser eller industri vil kunne ha langt større utslipp enn de uten. Målene vil derfor variere noe

ET GODT EKSEMPEL

Växjö kommune (Sverige)

Smålandskommunen med 80 000 innbyggere har flere ganger blitt kåret til verdens mest miljøvennlig kommune. Allerede i 1996 vedtok kommunen at de skulle bli fos-silfrie. Overgang fra fyringsolje til bioenergi er en av hovedårsakene til at utslippene fra 1993 til 2007 gikk ned med 32 prosent per innbygger.

fra kommune til kommune.

Planen må forankres politisk

Det er viktig at en klima- og energiplan integreres i kommunens ordinære planleggingsprosesser og at planene får konsekvenser for budsjettene. Ofte står det ikke på gode utlysninger, men manglende bevilgninger. Klima- og energiplanen bør være sektorover-gripende på den måten at den legger føringer for andre planer i kommunen. Hvis et bredt politisk flertall står bak planen, øker også sannsynligheten for vellykket iverksetting.

Kommunale støtteordninger for overgang fra oljefyr til bioenergi og utbygging av fjernvarmenett basert på bioenergi har bidratt til dette. I tillegg satser kommunen mye på biodrevne privatbiler og energifrigjøring i bygg.

I 2006 kom et nytt miljøpro-gram som fastsatte mål om halvering av kommunens utslipp innen 2010 og minst 75 prosents reduksjon innen

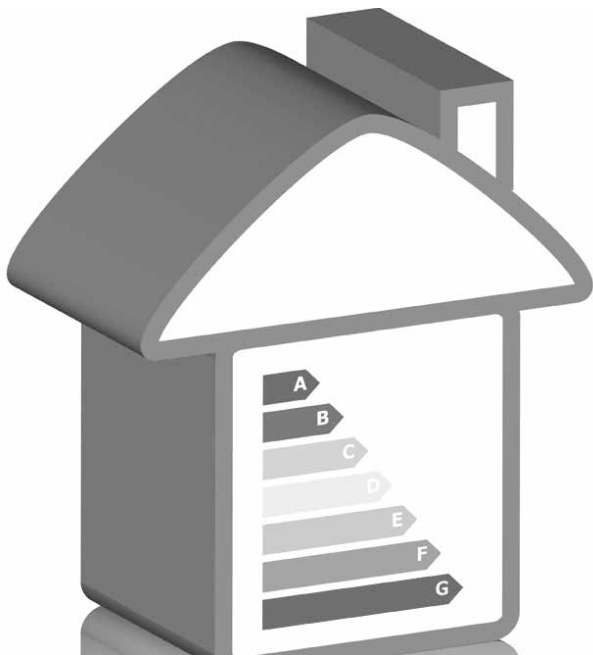
Planen må føre til handling

I tillegg til at kommunene må sette seg ambisiøse mål, er det viktig at kommunene er tydelige på ansvarsfordelingen - hva skal gjøres av hvem og når. I planen skal det være et handlingsprogram, og dette må være så konkret som mulig. Det gjør det også enklere for lokallag å følge opp at planen gjennomføres.

Sjekk status for din kommune her:
www.norskeklimakommuner.no

2025 sammenliknet med 1993. Dette skal i stor grad oppfylles gjennom å erstatte oljefyring i kommunale og private bygg med fjernvarme og bioenergi, energieffektivisering i bygg, bruk av biodrivstoff trans-portsektoren, utbygging av kollektivtrafikken og økt satsing på sykling.

Les mer:
www.vaxjo.se/milljo

ENERGI

Satser norske kommuner på miljøvennlig oppvarming og lavenergiløsninger, kan utslippene reduseres betydelig. Vi har samlet noen eksempler på hvordan kommunen kan få til dette.

Utfasing av oljefyring

For mange kommuner er oljefyring hovedkilden til utslipp fra stasjonær energibruk. Kommuner kan, og bør, sikre overgang til fornybare alternativer så raskt som mulig og senest innen 2012 i kommunale bygg.

I tillegg har kommunen muligheten til å sikre overgang til fornybare energikilder hos private gjennom informasjonsskampanjer og kommunale støtteordninger.

Oljefri.no

Naturvernforbundet driver i dag nettstedet www.oljefri.no. Formålet med siden er å hjelpe private å skifte fra forurensende oljeoppvarming til miljøvennlige alternativer. Oljeoppvarming er i mange kommuner en av de største kildene til utslipp. Overgang til miljøvennlige oppvarmingsløsninger er et av de billigste og enkleste klimatiltakene en kan gjennomføre. Samtidig har svært få kommuner tilstrekkelige virkemidler for å sikre utfasing

av forurensende oljefyring.

Nettsiden ble lansert av Naturvernforbundet Hordaland i september 2008 og har på litt over et halvt år hatt over ti tusen besøkende og 500 personer har bestilt tilbud om utfasing av oljefyring gjennom nettsiden.

Det er et mål å gjøre nettsiden [oljefri.no](http://www.oljefri.no) tilgjengelig for flere deler av landet. Da siden henviser til seriøse leverandører av miljøvennlige oppvarmingsløs-

NATURVERNFORBUNDETS KRAV:

1) Fase ut all oljefyring

2) Sikre energisparing

3) Innføre tilknytningsplikt for fjernvarme

ninger, må dette skreddersys for hver enkelt kommune. Dersom en kommune ønsker å gjøre tjenesten tilgjengelig hos seg kan de henvende seg til Naturvernforbundet sentralt om dette.

Les mer:
www.oljefri.no

Energieffektivisering

Lavenergiutvalget som ble nedsatt av Olje- og energidepartementet våren 2009 viser i sin rapport at det er mulig å halvere energiforbruket i bygg innen 2040. Ved å bruke energien mer effektivt, blir presset på kraftutbygginger i sårbare natur mindre og klimagassutslippene reduseres. I tillegg sparer kommunen og private husholdninger penger ved å redusere energiforbruket. For kommuner sørger investeringer i f.eks. styringssystemer, moderne belysning, varmegjenvinning og bedre isolasjon til lavere driftskostnader.

Energiforbruket i bygg utgjør i dag 40 prosent av det samlede energiforbruket og 50 prosent av strømforbruket i Norge. Offentlig sektor har et særlig ansvar for å satse på energieffektive bygg og vise at det er mulig å redusere energibruken betydelig. Økt etterspørsel fra det offentlige etter energieffektive bygg, utstyr og produkter vil stimulere til og fremme innovative løsninger på området.

Den offentlige bygningsmassen er omfattende og har til dels et stort rehabiliteringsbehov. Offentlige byggherrer må derfor gå foran og stille høye og konkrete miljøkrav ved egne utbygginger/rehabiliteringer og ved leie av lokaler.

Lokale ENØK-kontor

I tillegg kan kommunene hjelpe innbyggere til å redusere sitt energiforbruk ved å ha egne energirådgivere (eget ENØK-kontor). Disse kan hjelpe de som ønsker det med råd til hvilke løsninger som bør velges. Dette kan være et ekstra tilbud i tillegg til den nasjonale tjenesten til Enova.

Ikke elektrisitet til oppvarming

I Norges brukes det mye elektrisitet til oppvarming. Elektrisk strøm er høyverdig energi og bør ikke brukes direkte til oppvarming av rom eller varmtvann, selv om den skulle komme fra fornybare energikilder. Av det totale elektrisitetsforbruket i bygninger går nesten hele 40 TWh årlig til oppvarming av rom og vann. Naturvernforbundet mener at dette kan reduseres betydelig gjennom energieffektivisering, vannbåren varme og varmepumper. Det vil frigjøre store mengder kraft som kan brukes til andre formål. For å fase ut bruken av direkte elektrisitet til oppvarming må det bli forbudt å ferdigstille bygg

som baserer oppvarmingen på panelovner eller elektrisk gulvvarme.

Tilknytningsplikt for fjernvarme

I tillegg til å gjennomføre tiltak i egne bygninger har kommunen store muligheter i å legge tilrette for utslippskutt for befolkningen og næringslivet i kommunen. Etter plan- og bygningsloven kan kommunestyret vedta at alle bygninger som oppføres innenfor et avgrenset område må tilknyttes fjernvarmeanlegg. Tilknytningsplikten gjelder i utgangspunktet ikke for eksisterende bygninger, men et krav om tilknytning kan stilles ved større ombygginger. For å få en mer bærekraftig energiforsyning i kommunen er det viktig å legge til rette for vannbåren oppvarming i urbane områder. På denne måten blir det mulig å redusere bruken av elektrisitet til oppvarmingsformål, og det blir mulig å bruke mer miljøvennlige energikilder som biobrensel og varmepumper.

Fjernvarme i store nett kan være "best", men i mindre befolkede områder og i utkantene av fjernvarmenettene kan de mindre og aller minste nærvarmeløsningene være bedre. Det er også viktig å sørge for at fornybarandelen i fjernvarmeanleggene er så høy

som mulig. Norges Naturvernforbund mener at alle søknader om fjernvarmekonsesjoner bør ses i sammenheng med lokale klima- og energiplaner.

Bioenergi

Biobrensel i form av flis, briketter, pellets og bark kan brukes til oppvarming. Trevirket blir fyrte opp i et forbrenningsanlegg og er klimanøytralt. Dersom en benytter trevirke som ellers ville vært avfall, så kan en slik forbrenning føre til en betydelig reduksjon av metangassutslipp. Bioenergi for store bygninger forutsetter at det finnes eller

installeres et vannbasert oppvarmingssystem. Flere kommuner har erstattet oljekjelene i sine kommunale bygg med bioenergi.

Potensialet for lokal energiforsyning med biobrensel vil variere fra kommune til kommune. Det er særlig bedrifter og større bygninger i skogrike mindre kommuner som egner seg godt for bruk av biobrensel til oppvarming. Her kan produksjon av energi også skape lokale arbeidsplasser og verdiskapning.

ET GODT EKSEMPEL

Ålesund kommune

Ålesund kommune hadde en ferdig og godkjent klima- og energiplan i 2008. Et av hovedmålene i planen var at alle oljekjeler i kommunale bygg skulle erstattes med fornybar energi, biobrensel eller fjernvarme. I 2009 ble målet nådd særlig gjennom kommunal tilkobling til fjernvarme.

Andebu kommune

Andebu barne- og ungdomsskole skiftet fra oljefyr til bioen-

ergi. Støtte fra ENOVA var med å gjøre overgangen lønnsom.

Andebu kommune er så fornøyd med overgangen til pelletsvarme at de lager informasjonsmaterieil til alle kommunens innbyggere om prosjektet. Dette vil kunne inspirere kommunens innbyggere til å gjøre miljøvennlige valg.

Lier kommune

Lier kommune inngikk i 2004 en energisparekontrakt med Siemens og reduserte i perioden 2005-2007 kom-

Energimerking av boliger

Energimerking av bygninger er et EU-initiativ, og har som mål å bidra til økt energieffektivitet i bygningsmassen. Ordningen administreres av NVE og skal etter planen iverksettes fra 1. januar 2010. Den innebærer at alle bygninger som leies ut eller selges, skal ha en energiattest for bygningens energiforbruk. I alle yrkesbygg er det et krav om energiattest uavhengig av leie og salg, og her skal energiattesten henge fremme godt synlig.

Med energimerkeordningen har lokallag en god mulighet til å presse kommunene til å satse på tiltak i egne bygninger siden energiattesten visualiserer hvor godt kommunen gjør det. Det kan organiseres konkurranser mellom kommuner, skoler, byer, kjøpesentre, hotell osv. Det gir også en mulighet til å henge ut/samarbeide med eiendomsjeglere.

Les mer:

www.energimerking.no

munens energiforbruk med 18 prosent. Nå har Lier inngått en ny avtale med Siemens om å redusere forbruket ytterligere. Energy Performance Contracting (EPC) er en modell for gjennomføring av lønnsomme energieffektiviserings tiltak med garanterte besparelser med finansiering. EPC er tilrettelagt for kommuner og offentlig sektor.

Les mer om EPC: http://www.nee.no/energieffektivisering.asp?ID_side=25

TRANSPORT

Transport er ofte den største kilden til direkte utslipp i kommunene, og utslippene fortsetter å vokse. Kommunen sitter samtidig med mange muligheter til å sikre nedgang i utslippene.

Arealplanlegging

Kommunenes største bidrag for å begrense utslipp fra transport ligger i å begrense transportomfanget og øke bruken av sykkel og kollektivtransport på bekostning av bil. Viktige tiltak vil da være å:

1. Føre en arealpolitikk som reduserer avstandene mellom boliger, arbeidsplasser og butikker/kjøpesentre
2. Legge bedre til rette for gående, syklist og kollektivtransport
3. Innføre begrensninger i antall parkeringsplasser

Disse punktene styres i stor grad gjennom kommunenes arealpolitikk. Dette er saker som er av betydning uansett om vi er i en distriktskommune eller i en større by.

Still krav til kommuneplanene

I hovedsak er det kommunene som bestemmer hvordan arealene i egen kommune skal brukes. Ifølge plan- og bygningsloven skal alle kommuner ha en kommuneplan. Det første året i en ny valgperiode skal politikerne vedta en såkalt planstrategi, som skal fastlegge hvilke planer kommunen skal lage eller revidere. Naturvernforbundets lokallag bør påvirke denne prosessen. Dersom gjeldende kommuneplan legger til rette for utbygging av nye boligområder langt fra sentrumsområdene, eller det er satt av tomter til kjøpesentre utenom sentrum – kan det være god grunn til å kreve at kommuneplanen må opp til revisjon.

Kommunen kan også lage egne kommunedelplaner for

delområder eller for bestemte tema. Her kan Naturvernforbundets lokallag f.eks. kreve at det bør lages en plan for sykkelviger, dersom forholdene i dag er dårlige. Også parkeringspolitikken er viktig. Er det mange parkeringsplasser lett tilgjengelig rundt butikker, kjøpesentre og arbeidsplasser, blir det lett å velge bilen. En kommunedelplan som setter grenser for hvor mange parkeringsplasser det får lov til å være i bestemte deler av kommunen, vil være viktig.

Start påvirkningsarbeidet tidlig

Planstrategien skal altså bare bestemme hvilke planer som skal lages eller revideres. Når denne er vedtatt, gjelder det å engasjere seg i de konkrete planene som skal behandles. Dersom kommuneplanen skal

endres, er det viktig å være på banen tidlig. Ta gjerne et møte med kommuneadministrasjonen så tidlig som mulig og ta en prat om de viktigste sakene.

I løpet av planleggingsprosessen vil et planutkast bli lagt ut på høring. Her har lokallag av Naturvernforbundet høringrett.

Det finnes også noe som heter statlige planretningslinjer, der den viktigste i transport-sammenheng er "Rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal- og transportplanlegging". Siden bygging av kjøpesentre utenom byene og tettstedene kan øke bilbruken, har staten innført en såkalt planbestemmelse om dette.

Fylkeskommunen og statlige myndigheter/etater har innsigelsesrett. Dersom en kommune foreslår å gjøre noe som strider mot annen regional eller nasjonal politikk, kan disse myndighetene protestere. F.eks. kan Statens vegvesen og Fylkesmannens miljøvernavdeling reise innsigelse dersom et kommunalt

planforslag legger opp til å plassere butikk-/næringsområder eller nye boligfelt på steder der kollektivtilbudet er dårlig eller avstandene til kommunesentret er lang. Dersom myndighetene reiser innsigelse, kan saken til slutt havne i Miljøverndepartementet for endelig vedtak.

Reguleringsplanene bestemmer arealbruken i detalj. Krav til parkering og sykkelparkeringsplasser vil i transport-sammenheng være sentrale momenter i slike reguleringsplaner.

Dersom Statens vegvesen eller Jernbaneverket skal planlegge ny infrastruktur gjennom kommunen, så skal dette også skje gjennom plan- og bygningsloven. Etter en del innledende grovplanlegging gjennomføres det konsekvensutredninger, kommunedelplan og til slutt reguleringsplan. Hovedregelen er: Engasjer dere så tidlig som mulig. Når kommunedelplanen er vedtatt, er det meste bestemt. Ønsker vi å stoppe en motorveg, så nytter det ikke å gjøre dette gjennom

reguleringsplanen, som bare skal avklare detaljene.

Endringer i plan- og bygningsloven som gjelder fra 1. juli 2009, åpner også opp for forpliktende regional planlegging i regi av fylkeskommunene eller flere kommuner, men det gjelder saker som går på tvers av kommunene. Dette er viktig og bra for miljøet da det gir muligheter for å styre f.eks. utbyggingsmønster og parkeringspolitikk mer helhetlig.

Køprising/vegprising/ rushtidsavgift

Køprising, vegprising og rushtidsavgift er ulike ord for ordninger som innebærer at trafikanter må betale for å bruke vegnettet, der prisen varierer etter når en kjører. Slike ordninger vil kunne redusere biltrafikken og spre biltrafikken slik at behovet for flere veger blir mindre. Ordningene gir både mindre kø og et bedre miljø.

Ordningen er i hovedsak aktuell for mellomstore og store byområder. I Norge er

NATURVERNFORBUNDETS KRAV

1) Arealplanlegging som reduserer transportomfanget

2) Tilrettelegge for gående og syklende

3) Færre parkeringsplasser

det er opp til kommunene å bestemme om de vil innføre køprising eller ikke. Utfordringen ligger i å få kommunens innbyggere og politikere til å se fordelene med et system som regulerer trafikken og samtidig gir inntekter som kan brukes til f.eks. å bygge sykkelviger eller bedre kollektivtilbudet. De største byområdene i Norge kan få ekstra penger fra staten dersom de fører en politikk som begrenser bilbruken og øker kollektivtrafikken gjennom den såkalte belønningsordningen. Samferdselsdepartementet ser fordelene av køprising, og vi ser nå at departementet vil gi ekstra penger gjennom belønningsordningen til de byområdene som velger å vurdere og etter hvert innføre køprising. Det gjør det lettere å arbeide for dette lokalt.

For mer informasjon om erfaringene fra forsøksperioden med køprising i Stockholm, <http://www.stockholmsforsoket.se>.

Les mer:
www.miljo.no

www.utpi.org/superstores.pdf

AVFALL

Det auka forbruket vårt gir meir avfall. I 2008 kasta kvar nordmann i snitt 434 kg avfall, dette er ei auke på 30 prosent sidan 1995. Auka er så kraftig at ho har spist opp all satsinga på kjeldesortering og gjenvinning dei siste femten åra.

Vi brukar råvarer og energi på å produsere avfall, og vi brukar råvarer og energi på å kvitte oss med avfallet. Dette gir store klimagassutslepp. Samstundes ser vi at materialgjenvinning av avfall gir lågare klimagassutslepp enn forbrenning eller deponinga; å gjenvinne ein tom boks makrell i tomat sparar jorda for klimagassutslepp tilsvarande å køyre en kilometer med bil. Det er anslått at det er mogleg å få til reduserte klimagassutslepp tilsvarande om lag ti prosent av dei samla norske klimagassutleppa gjennom auka materialgjenvinning.

Arbeid med avfall er ofte kopla opp mot arbeid mot bygginga av forbrenningsanlegg eller deponi. Det gjør at en ofte glemmer å fokusere på det vi

kallar avfallshierarkiet. Det er dette som bør vere prioritert rekkefølge for arbeid med avfall mange fleire stader.

Hindre at avfall oppstår

Vi må få ned avfallsmengdene. Det enklaste tiltaket er å få innbyggjarane til å reservere seg mot uadressert reklame. Kan vi dele ut klistremerke på stand?

Sørge for at avfallet blir bruk på nytt

Finst det loppemarknader, brukthandlar eller verkstader som reparerer ting (t.d. skomakarar) i vår kommune?

Materialgjenvinne

Miljøutfordringane er så store at dei kan gjøre folk makteslause. Men kjeldesortering

kan alle klare, og det er eit tiltak med stor klimaeffekt. Folk har lyst til å vere miljøvennlege, og dei har lyst til å kjeldesortere. Samstundes er det alt for mange kommunar som ikkje gir innbyggjarane sine eit godt nok tilbod. Vi veit no at verken plast eller matavfall har noko på deponi eller i forbrenningsanlegg å gjøre, dette er fraksjonar som skal gjenvinnast.

Biogass

Med et biogassanlegg kan det våtorganiske avfallet utnyttast maksimalt. I tillegg til kompost kan biogassen som dannes ved nedbrytingen (60 prosent metan) brukes som energikilde og gi varme eller elektrisitet, eller som drivstoff for transport.

Les mer: www.ssb.no/avfall

NATURVERNFORBUNDETS KRAV

- 1) Tilbud om gjenbruk i kommunen**
- 2) God avfallshåndtering**
- 3) Innsamling for biogassproduksjon**

FORBRUK

Det aukande forbruket vårt er ei viktig kjelde til klimautslepp, ikkje berre i kommunen vi bor i; varene vi kjøper er ofte produsert ein annan stad. På den måten gir forbruket vårt auka klimagassutslipp rundt om i verda.

Studiar av rekneskapen til norske kommunar har vist at dei direkte utsleppa kommunen er ansvarleg for frå bruk av fyringsolje, gass, bensin og diesel berre utgjør om lag ti prosent av dei samla klimagassutsleppa kommunen er ansvarleg for. Resten er utslepp frå produksjonen av energi, transporttenester, møblar, tekstilar, byggevarer og anna. Desse utsleppa skjer dels i Norge, dels i andre land i verda. Dette kallar vi ofte indirekte klimagassutslepp (se <http://www.misa.no/> for meir informasjon).

Kjøpefri dag

Den siste laurdagen i november har dei siste åra internasjonalt blitt markert som "Kjøpefri dag". Denne laurdagen midt i julestria kan i tillegg til å synleggjøre dei internasjonale konsekvensane av forbruket vårt. Det er fleire organisasjonar som har vore aktive i markeringa av Kjøpefri dag, t.d. Grønn hverdag, Changemaker, Adbusters og Framtiden i våre hender. Det kan vere nyttig å samarbeide med desse om arrangement;

kommunen bør utfordrast til å rydde julegata for å reservere plass til frivillige organisasjonar denne laurdagen.

Miljøvenleg innkjøpspolitikk

I tillegg bør kommunen fokusere på sitt eige forbruk i klima- og energiplanen. Offentleg sektor i Noreg kjøper årleg inn varer og tenester for over 300 mill kr. Det er vanleg at halve kommunebudsjettet nyttast til innkjøp. Dette gjør at kommunane har stor marknadsmakt dersom dei tør å stille strenge miljøkrav når dei skal kjøpe inn varer og tenester; gjennom å skape ein etterspurnad etter t.d. økologisk mat eller svanemerka varer, kan dei sikre at utvalet av slike produkt blir større for alle forbrukarar, og at dei leverandørane som har satsa på dei mest miljøvennlige produkta kan satse vidare.

Miljøsertifisering

For å sikre at arbeidet med å redusere forbruket ikkje berre blir eit blaff i kommuneadministrasjonen, bør det arbeidast

for å få miljøsertifisert alle kommunale einingar. Fleire norske kommunar har gjort slike vedtak, t.d. Oslo og Orkdal. For å bli miljøsertifisert må kvar enkelt eining lage eit system der dei kvart år gjennomfører nye tiltak som reduserer miljøbelastninga.

SJEKKLISTE

FOR KLIMA- OG ENERGIARBEID

Her har vi samlet punkter som kan brukes i forbindelse med lokalt klimaarbeid, spesielt rettet mot kommunale klima- og energiplaner. Flere av punktene står nærmere beskrevet i kapitlene under hvert temaområde. Denne listen er ikke uttømmende, men ment som en mulig sjekkliste.

Tema	Sjekkpunkt
Overordnet	Det skal settes konkrete mål for utslippskutt innen et gitt år
Overordnet	Det skal settes konkrete mål for energieffektivisering og miljøvennlig energiomlegging
Overordnet	Organisasjoner, som Naturvernforbundet, skal involveres i planprosessen
Overordnet	Det må komme tydelig fram i planen at summen av tiltak oppfyller målene
Overordnet	Det må komme tydelig fram hvem som har ansvaret for gjennomføringen av tiltakene
Overordnet	Tiltak må gjennomføres med korte tidsfrister
Overordnet	De aller fleste av tiltakene må være tiltak kommunen selv kan gjennomføre
Overordnet	Planen må følges opp i budsjettene
Energi	Det må gjøres en gjennomgang av lokale fornybarressurser
Energi	Det bør være konkrete planer på detaljnivå for energieffektivisering i alle kommunale bygninger
Energi	Innbyggere må få råd og hjelp til å redusere eget energiforbruk
Energi	Kommunen bør stille strengere krav enn byggt teknisk forskrift ved utbyggingsprosjekter som kommunen er ansvarlig for
Energi	Kommunen må fase ut all bruk av fossil oppvarming i kommunale bygg
Energi	Sikre utfasing av all fossil oppvarming i hele kommunen (også private bygg)
Energi	Strøm må ikke være oppvarmingsløsningen
Energi	Det bør være tilknytningsplikt for fjernvarme

Transport	Kommuneplanen må bidra til å redusere transportbehovet
Transport	Det må ikke komme flere kapasitetsøkende veiprosjekter
Transport	Det må legges til rette for gående og syklende i arealplanene
Transport	Kommuneplanene må bidra til å begrense antall parkeringsplasser i byene og tettstedene og ved butikksentre
Transport	Det må ikke bygges nye kjøpesentre utenom sentrumsområdene
Transport	Kommunen må tilby ladestasjoner til elbiler på sentrale steder
Transport	Fokuseres det på økt fremkommelighet for kollektivtrafikk?
Transport	Kommunale reiser bør være så miljøvennlige som mulig
Transport	Kommunens ansatte må stimulere til å gå, sykle eller reise kollektivt til jobb og i jobbsammenheng, og videokonferanser bør redusere bruken av fly
Transport	Kommunen bør kjøpe elbiler eller andre kjøretøy med lavest mulig utslipp
Forbruk	Vedtak om å arbeide for årlig arrangement på Kjøpefri dag
Forbruk	Mål om grønne innkjøp med krav til produkt og leverandører
Forbruk	Mål om tallfestet del økologisk mat
Forbruk	Mål om miljøsertifisering av all kommunal virksomhet
Avfall	Alle innbyggere bør få klistremerke med "Reklame – nei takk"
Avfall	Innbyggerne skal som et minimum ha henteordninger for papir-, plast- og matavfall. I tillegg bør det være et godt utbygd nett av miljøstasjoner for levering av glass, metall, klær og farlig avfall
Avfall	Alle innbyggere må få god informasjon om hva som kan gjenvinnes og hvordan

TIPS TIL LOKALLAG

Lokallag i Naturvernforbundet har mange muligheter til å påvirke den lokale klima- og energipolitikken.

KOM I GANG PÅ 1-2-3

- 1) Sjekk klimastatus for din kommune
- 2) Møt lokalpolitikere
- 3) Gå ut i media

1. Sjekk status

For å finne ut hva som er naturlig å arbeide med i kommunen, er det naturlig å sjekke status for kommunens klima- og energiarbeid. Hva er kommunens utslippskilder? Er det laget en klima- og energiplan? Hvor høyt er energiforbruket i kommunale bygg? Denne informasjonen fås ved å kontakte kommunen. Nyttig informasjon finnes også på www.miljostatus.no, www.ssb.no og www.sft.no

2. Møt politikere

Tett dialog med politikere i kommunestyret er viktig for å påvirke beslutningstakerne og for å få tilgang på informasjon. I valget mellom å fokusere på kommuneadministrasjonen og politikerne i kommunen, velg politikerne.

I lokalpolitikken kan det ofte oppstå uvante koalisjoner. Og det er heller ikke nødvendigvis slik at alle representanter for et og samme parti vil stemme likt. Kontakt med enkeltpersoner er derfor viktig. Snakk med dem

som kan tenkes å støtte vår sak, uavhengig av om partiledelsen i det aktuelle partiet ser ut til å ha et annet syn.

3. Gå ut i media

Gjennom media når man mange og man vil legge økt press på politikerne i miljøsakene. Gode og spennende bilder gjør sakene mer attraktive. I mange sammenhenger vil det være mulig å alliere seg med andre for å stå sterkere og få økt fokus på saken.

NORSKE KOMMUNER

For lokallag er det nyttig å ha god kontakt med kommunens politikere og administrasjonen, og holde seg orientert om hva som skjer i kommunen.

Kommunens oppbygning

Norske kommuner er mange, 430 totalt. Selv om det er stor variasjon i innbyggertall, areal og ressurser, er det også flere fellestrekk. Alle kommuner har et kommunestyre eller bystyre, ledet av en ordfører, som sitt øverste organ. Dette styret fatter alle viktige vedtak blant annet om kommuneplan og budsjett.

I de fleste kommuner er det Formannskapet med representanter for de ulike partiene i kommunestyret som følger opp administrasjonen i det daglige (Formannskapsmodellen). I Oslo og Bergen (og noen fylkeskommuner) er det innført parlamentarisme hvor det eller de politiske partiene som utgjør flertallet i kommunestyret, danner byråd (kommuneråd). Byrådet må sikre tilstrekkelig støtte i bystyret (på samme måte som regjeringen i forhold til Stortinget). I kommuner med parlamentarisk styringsmodell leder byrådet administrasjonen. I kommuner uten byråd er det en rådmann som leder administrasjonen. Under seg har rådmannen ulike etater som følger opp ulike sider ved kommunens virksomhet, blant annet skole, omsorg, teknisk etat og næring. Alle kommuner utarbeider kommuneplaner og andre plandokumenter. Dette utføres vanligvis ved et eget plankontor, organisert under teknisk etat. Planene vedtas av kommunestyret og er styrende for kommunens virksomhet i den perioden de gjelder. De

fagansvarlige har ellers sin fremste oppgave i følge opp kommunens vedtak og at endringer eventuelt blir lagt fram til ny behandling.

Mange kommuner organiserer folkevalgte i ulike nemnder/utvalg eller komiteer for å bistå forvaltningen på ulike områder. Blant annet kan det finnes eget planutvalg, energiutvalg eller bygningsråd. Slike utvalg behandler saker før de kommer i kommunestyret, og legger dermed mye av premissene i debatten. Kontakt med disse kan være viktig for et lokallag.

Lover og regler – krev din rett

Lokallag i Naturvernforbundet har formelle rettigheter til medvirkning i forvaltningen, nedfelt i blant annet plan- og bygningssloven. Følgende rettigheter kan være viktige å vise til når man vil påvirke kommunens politikk:

Plan- og bygningsloven – et viktig verktøy

Plan- og bygningsloven er et av de viktigste virkemidlene i kommunesektoren. Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner, jf. plan- og bygningsloven § 1.

Rett til innsyn

Lokallaget har rett til å få se eller få kopier av det meste av forvaltningens papirer. Dette er regulert i offentlighetsloven. Det er stort sett kun personlige opplysninger og uferdige plankast som ikke er offentlige.

Hvis dere ikke får de aktuelle papirene, skal dere forlange å få vite hvilken paragraf i loven avslaget er begrunnet i.

Forslag til representasjon

Forskjellige nemnder og utvalg kan invitere næringsorganisasjoner og andre aktuelle organisasjoner i kommunen til å komme med forslag vedrørende valg på representanter. Dersom lokallaget har medlemmer som kan være aktuelle for slike verv, bør laget ta kontakt med kommunen og vise til forslagsretten.

Uttalelser

Lokallaget anbefales å skrive til de aktuelle etatene og utvalgene og be om å få saker som angår energi- og klimasaker til uttalelse. Dersom dere får avslag på å uttale dere i en sak, eller får urimelig kort frist, kan det være nyttig å vite om saksbehandlingsbestemmelserne i forvaltningsloven.

Klagerett

Lokallaget har på vegne av allmennheten rett til å klage på enkeltvedtak der natur og miljø blir påvirket. Kommuneplanen regnes ikke som enkeltvedtak og kan derfor ikke påklages, det kan derimot reguleringssplanen og vedtak på lavere nivå enn reguleringsplan-nivå.

FOR MER INFORMASJON

www.norskeklimakommuner.no

www.enova.no/kommune

www.livskraftigekommuner.no

www.klimakommune.no

www.ssb.no/klima

www.miljo.no

www.sft.no

KONTAKT NATURVERNFORBUNDET

Energispørsmål:

Audun Randen Johnson: arj@naturvern.no

Klimaspørsmål:

Anders Haug Larsen: al@naturvern.no

Samferdselsspørsmål:

Holger Schlaupitz: hs@naturvern.no

www.naturvern.no/klimakommuner

Norges Naturvernforbund

Grensen 9b

0159 OSLO

Tlf: 23 10 96 10

E-post: naturvern@naturvern.no